
R a s p r a v e

MISTIČNO ISKUSTVO KOD SVETOG IVANA OD KRIŽA

Pokazatelji mističnog iskustva kao teološkog mjesta

Jakov Mamić, Zagreb

Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu
e-mail: jakov.mamic@zg.t-com.hr

UDK: 235.3 Iohannes a santa Cruce,
241.5 : 248

Izvorni znanstveni rad
Primljeno 9/2008.

Sažetak

Bavimo se stvarnošću mističnog iskustva jer ono uključuje objektivni i teološki valjan sadržaj te stoga za naše istraživanje važnu značajku. Proučit ćemo, u tu svrhu, kako teologiju tako i iskustvo svetog Ivana od Križa. Držimo da je neosporni autoritet na području mistične teologije.

Sa stajališta "sadržaja", u mističnom iskustvu koje je iznio i objasnio sveti Ivan od Križa nalazimo popis "objekata-sadržaja" koji su temeljni za sve ono što ima pravo zvati se "teologijom": prvenstveno "Bog" "jedan" i "trojni" budući da stvara, komunicira, preobražava, sjedinjuje. Zatim nalazimo "čovjeka" u njegovoj antropološkoj stvarnosti: sposobnog za osnovni dijalog (stvorenjski vid) i subjekt od Božjeg interesa za cjeloviti dijalog (ponovo-stvorenjski/otkupljujući vid). Zatim nalazimo "svijet" shvaćen u svojoj stvarnosti "traga" (ontološkoj, važnoj za "osnovni" dijalog) prolaska Boga i istodobno kao mjesto naše privremenosti (potreba za božansko-teološkim čišćenjem koja oblikuje biće za vječno postojanje). Nalazimo i "Crkvu" kao mjesto i misterij zajedništva osoba koje su se zaputile u "školu Kristovu".

Sveti Ivan od Križa razvio je trojstvenu teologiju kao "ekonomiju spasenja", odnosno uzetu ne samu po sebi i u samoj sebi, već promatranu kao otkupljujući odnos, tj. odnos koji preobražava

osobu koja vjeruje. Budući da je trinitarni problem jedan od onih koji su najviše teološki i spekulativni, mi ćemo nastojati prikazati način razmišljanja Ivana od Križa u odnosu na glavni "sadržaj" nekog mističnog iskustva. Uvjereni smo da će takav odabir dati pozitivan znanstveni materijal dovoljan da podrži tezu o noetičkoj vrijednosti mističnog iskustva: mudrost-istina.

Zaključujemo, na temelju ovoga istraživanja, da mistično iskustvo ima pravo na "teološko mjesto". To pokazujemo kroz vrjednovanje mistične spoznaje kao cjelovite antropološko-milosne spoznaje koja ima svoju noetsku težinu, važnu za znanstvenu teologiju.

Ključne riječi: *Bog, iskustvo, mistično iskustvo, trojstven, teologija, noetičnost, Ivan od Križa.*

1. SASTAVNICE ISKUSTVA I MISTIČNE TEOLOGIJE IVANA OD KRIŽA

Nakon ovog kratkog pojašnjenja sintetički ćemo predstaviti načela nositelja iskustva i mistične teologije kod svetog Ivana od Križa.¹ Detaljnija pojašnjenja slijede u daljnjem tekstu.

1.1. Teološko polazište Ivana od Križa

Polazište koje oblikuje mističnu teologiju² svetog Ivana od Križa je *trojstvena teologija*,³ tj. trojedni Bog viđen u svojoj nutarnjoj racionalnosti⁴ (trojstveni život prepun dijaloga), koja

¹ Usp. E. Pacho, *San Giovanni della Croce, mistico e teologo*, u: *Vita cristiana ed esperienza mistica*, *Studia theologica*, 4, Teresianum, Rim, 1982., str. 299-300: "Njegovo je izučavanje prihvaćeno i jednako podijeljeno između religiozne pedagogije i znanstvene teologije... Njegovi spisi nemaju ništa tajanstveno... Svjedoče o prisutnosti 'mistika', 'teologa' i 'teologa mistike'.

² U našoj analizi navest ćemo samo neke "objekte-sadržaja" (ljudsko, božanski, trojstveni) vrlo opsežnoga i složenog sadržaja tih iskustava. Izostavljamo analize prisutnosti pojedinih otajstava (sakramentalnih i iz duhovnog života, kao i ostale teme svojstvene vjeri) ako čine dio svakog autentičnog mističnog iskustva.

³ U ovom se članku ponekad djelomično koristim svojim radom naslovljenim "Teologia trinitaria nel Carmelo teresiano" napisan za *Dizionario carmelitano*, uredili: E. Boaga i L. Borriello, Città Nuova, Rim, 2008.

⁴ Novije djelo Kohuta P(avela) V(ojtěcha), OCD, *L'esperienza trinitaria secondo san Giovanni della Croce.*, Teresianum, Rim, 2007. Radi se o doktorskoj tezi iz teologije koja predlaže jedan pastoralno-mistagoški pristup. Podijeljen na pet poglavlja, uključujući uvod (u 1. poglavlju), sjajno razvija temu koja je vrlo korisna i za naš rad te stoga navodim barem naslove poglavlja: 1. Trojstvena perspektiva života i nauka svetog Ivana od Križa; 2. Razvoj sanjuanističkog iskustva i njegovo tumačenje; 3. Trojstveni tekstovi u djelima svetog Ivana od

se očituje kao stvorenska dinamika⁵ koja komunicira *sudioničke* odnose. Taj način otkrivanja Svetog Trojstva vjerničkoj je duši, u našem slučaju svetom Ivanu od Križa,⁶ otkrio ne samo supstanciju života u Trojstvu (nutarnje ljubavno zajedništvo) već je postao i škola u kojoj se stječe ljubavna znanost (kontemplacija) kako bi se dosegla ta ista supstanca božanskog života (ljubavno jedinstvo): *otkriveno-kontemplirano-egzistencijalno prihvaćeno* otajstvo Trojstva.

1.2. Trojstvena odnošajnost

Trojstveno zajedništvo (nutarnje) uspostavlja i ostvaruje *odnose* koji uspostavljaju (vanjske) odnose, koji su antropološki u skladu sa stvorenom prirodom čovjeka (komunionalna slika otvorena transcendentnom) kao i s međutrojstvenim (nutarnjim) odnosima koji postaju trojstvena misija (Otac-Sin-Duh Sveti), potičući na taj način vlastitu učinkovitost svojstvenu svakom od trojstvenih subjekata u teološkoj spoznaji i iskustvu vjere: otajstvo Trojstva s vlastitim odnosima *sinovstva-zaruka⁷-sličnosti⁸*.

1.3. Trojstvena razlikovnost

Krenuvši od načela suzajedničkog trojstvenog jedinstva i prateći tragove trojstvenih misija, sanjuanistička trojstvena teologija bavi se posebice razvojem onoga što je zaista *razlikovno* za to Trojstvo: *biti Bog za nas* - koji poziva čovjeka na jedinstvo putem *vjere, nade i milosti*, krjeposti koje nisu samo božanske

Križa; 4. Trojstvena teologija svetog Ivana od Križa; 5. Mistagoška inicijacija kršćanina za trojstvenu duhovnost. Slijedi zaključak s glavnim doprinosima rada i tri vrlo zanimljiva dodatka: 1. Tekstualni problem i geneza pjesme *Izvor*; 2. Vlastita metodologija za čitanje *Živoga plamena ljubavi*; 3. Mistagoški tečaj karmelićanske molitve.

⁵ Usp. njegovu poemu – romancu o *Utjelovljenju* u kojoj svetac sluša nutarnji dijalog u Trojstvu u vezi s ekonomijom spasenja. Valjanost naše teze uvelike potvrđuje znanstveni rad V. Kohuta, str. 80 s., pogotovo str. 81 i 84.

⁶ U vezi s trojstvenom teologijom svetog Ivana od Križa vrijedi kazati da dva ugledna teologa 20. stoljeća (K. Rahner i H. U. von Balthasar) smatraju svetog Ivana od Križa „trojstvenim mistikom“. U vezi s time usporediti: K. Rahner, *Osservazioni sul trattato dogmatico 'De Trinitate'*, u: *Saggi teologici* 62), EP, Rim, 1965., str. 590; H. U. von Balthasar, *Giovanni della Croce*, u: *Stili laicali: Dante, Giovanni della Croce, Pascal, Hamann, Solov'ev, Hopkins, Péguy*, (Gloria III.), Jaca Book, Milano, 1976., str. 129.

⁷ Usp. *Duhovni spjev* (B) 17,8.

⁸ Proces sličnosti odvija se putem ljubavi između Zaručnika i zaručnice (duše). Ta je ljubav Duh Sveti. Usp. 2 *Usp. 5,5.*; *Duhovni spjev* 38,3; 39,3.

(teologalne) već i božanski-odnošajne: preko tih odnosa one od nas stvaraju jednu novu teološku - otkupljenu stvarnost. Dakle, put prema jedinstvu je proces spasenja na djelu, a dogodit će se potpunom preobrazbom čovjeka. Ovdje ima smisla govoriti o "monoteističko-odnošajnom" putu u karmelićanskoj mistici budući da je konačna preobrazba duše uvijek odnošajno-trojstvena,⁹ Misterij Trojstva, Bog za nas - i u svom božanskom biću (Bog jedan), i u svojoj unutarnjoj (božansko-trojstveno međuosobno zajedništvo), ali i vanjskoj (njegove misije) odnošajnosti, što mi s naše strane percipiramo, spoznajemo i ljubimo (dosežemo) isključivo putem teologalnih krjeposti koje su istodobno *božanske energije* i ustrojstveno-čimbeni *načela* ljudskog bića (razum, volja i pamćenje). One kao takve djeluju na našu *cjelovitu* preobrazbu "proizvođači" spasenja bića putem ljubavnog jedinstva, odnosno spajajući naše biće na vječni izvor. A budući da, antropološki govoreći, razum, volja i pamćenje čine ljudsku *sveobuhvatnost* u svom bivanju i djelovanju (spoznajna/razum, voljno-emosivna/volja i egzistencijalna/pamćenje) one, kao teologalne krjeposti, tj. božansko-odnošajne krjeposti, ne samo da zadovoljavaju ljudsku prirodu u njezinoj *spoznajno-ljubavno-egzistencijalnoj* čežnji već čovjeku, na način usklađen s ljudskom prirodom, nude izvor, sadržaj, cilj, koji su adekvatni božanskom. Vjerujemo da ih zbog takve specifične prirode teologalnih krjeposti sveti Ivan od Križa uzima kao izvor i metodu za uspostavu sustava za preobrazbu-spasenja čovjeka. No, na kraju, one nisu ništa drugo nego unutarnji dinamizmi same prirode Boga-u-odnosu (odnošajne). Stoga teologija u svojoj *znanstvenoj i teološkoj* metodi ne može ne uzeti u obzir jedan takav izvor (*teologalni*) koji je istodobno sadržaj i put (metoda) svakog mističnog iskustva. To je još jedan razlog više da se zapitamo ima li to mistično iskustvo pravo da bude dovedeno u vezu s "locus theologicus"?

2. STVORENJSKI SUSRET KAO ISKONSKI SADRŽAJ ISKUSTVA I TEOLOGIJE SVETOG IVANA OD KRIŽA

U povijesti Crkve, na području mistično-iskustvene, kao i dogmatsko-racionalne teologije poznajemo put osoba koje, zahvaljujući svojem strukturnom organizmu, teže transcendentnom dovršenju egzistencije. Ta egzistencija ostvaruje se u njihovu

⁹ Usp. *Duhovni spjev* (A) 38,2.

međuosobnom susretu s Transcendentnim. Kod dogmatsko-racionalne teologije, koja valorizira misterij u svom spoznajnom vidu, do susreta će doći na razini noetičke spoznaje misterija (*fides qua*), te će se na taj način zadovoljiti duboka sklonost osobe kao nutarnje potrebite koja teži širenju prostora ograničene (urođene) svijesti prema svom transcendentnom, te će na taj način uspjeti svesti na najmanju moguću mjeru ograničavajuće čimbenike kreativnog potencijala stvorenog bića (koji je u osnovi prožet božanskim).

Šireći prostor od "prirodno" spoznajnog do transcendentnog,¹⁰ granice ograničenog automatski se smanjuju. U duhovnoj strukturi čovjeka taj proces stvara objektivnu i temeljnu sposobnost za intelektualno suočavanje i egzistencijalno utiranje puta preobrazbe bića. Taj put uključuje snažne tragove koje je transcendentno utisnulo u ljudsko biće te time stvara blagotvorne posljedice za konačan ishod egzistencije. Otvaranje ograničenog bića transcendentnom temeljna je pretpostavka, koja je uostalom nutarnji zahtjev samog bića (potreba za očišćenjem), za mogućnost vizije ljudske egzistencije iznad granica privremenog, tj. transcendentne vizije egzistencije.

Raspravu o tumačenju naravi *trojstvenog* iskustva kod svetog Ivana od Križa mi smještamo u kontekst antropološkog odnosa između "apsolutnog" (njegovo spoznavanje je prirodna potreba razuma) i "transcendentnog" (potreba koju biće ima u svojoj stvorenjskoj i otkupljujućoj sveobuhvatnosti), dvije potrebe koje pripadaju svakoj ljudskoj naravi i koje su svojstvene svakom autentičnom "ljudskom" putu gledanom u njegovoj "religioznoj" naravi: racionalna *duša* stvara čežnju da se spozna i da prijede ograničenost svog vlastitog bića kako bi se susrela s transcendentnim koje se otkriva u daru ljubavne vjere kao odnošajne. Radi se o percepciji racionalnoga (ljudskog) bića koje teži "stvorenjskom" susretu (samoprepoznati se kao sudionistven), iskustvenom (znanje-istina) u ovozemaljskoj i sveobuhvatnoj (preobražujuće-otkupljujućoj) mogućnosti. Realizam njezine postavke duguje realizmu subjekata i sadržaja koji su dio tog iskustva.

¹⁰ Usp. deskriptivnu definiciju E. Salmanna, *Experiencia de la Transcendencia*, u: *Diccionario de la Mística*, Ed. Monte Carmelo, Burgos, 2000., str. 373. "Iskustvo Transcendentnog definira se kao "blizina Božja ljudskoj savjesti (ne nužno intelektu), prisutnost Božja u biću i u činu konačnoga duha, u mjeri u kojoj je on sam sposoban istražiti, ljubiti i percipirati konkretni predmet takav kakav jest u njegovoj prepoznatoj konačnosti, kada ga smješta u perspektivu sve šireg obzorja i nadilazeći se u smjeru prema njemu."

S gledišta “*subjekata*” iskustva (Bog i čovjek) realizam je vrlo djelotvoran, a s gledišta “*sadržaja*” to iskustvo predstavlja objektivnu, teološki važnu, spoznajnu i razumljivu stvarnost. “Monoteističku” raspravu (koju katkad izraz “Bog” sugerira) mogli bismo smatrati “urođenom” religioznom putu čovjeka kao racionalnog i religioznog bića (ili u skladu s njim). Međutim, mišljenja smo da će se o konačnoj perspektivi nauka Ivana od Križa s obzirom na “monoteističku” raspravu morati promišljati *kristovski* (sadržaj i put) i *eklezijastički*¹¹ (stil i parametar ostvarenja). Takav zahtjev ponajprije traži sama prisutnost božanskog, prepoznata kao *trojstvena* (personalizirana) prisutnost među nama,¹² a zatim “milosna” stvarnost koja ljudski subjekt osposobljava za nadu u preobrazbu putem teologalnih krjeposti koje su dane eklezijalnoj zajednici. Na razini percepcije (načina na koji se na nju gleda) ili na razini sadržaja (s obzirom da je božanske prirode) ta prisutnost ostaje “monoteistička” u smislu “božanstva”. Međutim, u mističnom iskustvu ona postaje dostupna (iskustvena i spoznajna) čovjeku zahvaljujući *božansko dionstvenoj odnošajnosti s Bogom* (Otac, Sin, Duh Sveti).

3. TROJSTVENI SADRŽAJ MISTIČNOGA ISKUSTVA I TEOLOGIJE KOD IVANA OD KRIŽA

Dvočlani izraz *otajstvo-trojstvena prisutnost* uistinu je nerazdvojiv u trojstvenoj teologiji Ivana od Križa. Kod “spoznajno-integrativne” strukture čovjeka on se obrađuje odvojeno ili, bolje reći, susljedno: prvo slijedeći proces *teološke spoznaje* putem nositelja elemenata analitičke spoznaje (kao dužnika grčko-skolastičkog filozofskog “humusa”), potpomagane svjetlima koja dolaze od darovane-objavljene vjere; a zatim, u drugi čas, slijedeći put *spoznaje-iskustva* koji je prema svetom Ivanu od Križa posljedica prisutnosti otajstva. U praksi i teološkom sanjuanističkom nauku, kao analizi teologalnog (mističnog) života binom ostaje neodvojiv. Radi se o *teološko-pedagoškom* pristupu njegove teologije. To se ponajprije može pripisati njegovoj izvanrednoj *spoznaji* otajstva, kao i svijesti o praktičnim posljedicama spoznaje misterija za njegovu teološko-religioznu-*eksperimentalnu* (iskustvenu) percepciju: za njega je teologija način da se pojasni ono što se događa u intimi odnošajnog bića (dinamika otajstva) ukoliko ga pokreće imanentno

¹¹ Usp. 3 *Usp. 44,3*.

¹² Usp. *Duhovni spjev* (B), 1,6.

načelo duhovnoga života – teologalni trinom (vjera-nada-milost). Isti pravac slijedit će se idućih stoljeća u kojima će teologija biti smatrana “korpusom” sustavne (filozofsko-teološke) spoznaje intelektualaca¹³[83].

Presveto Trojstvo, to božansko trojstveno zajedništvo, putem *odnošajnih* božanskih krjeposti (vjera, nada, ljubav) osposobljava ljudski subjekt u Crkvi za susret i u isto vrijeme čini božansko *dostupnim* (iskusivo-spoznatljivo). To ljudsko-božansko susretanje (s Bogom ocem) ostvaruje se u Isusu Kristu (čovjeku-Bogu) jer samo u njemu Božje božansko postaje (snagom ljubavi Duha Svetoga) stvarna mogućnost (iskustvo) čovjeka vjere. Zbog toga Ivan od Križa smatra Isusa Krista jedinstvenim i konačnim “*mjestom*” i u isto vrijeme “*posredovanjem*” potpunoga susreta (iskustvena spoznaja): trojstveno-osobnoga i božansko-transcendentnoga. Njegova trojstvena teologija ima snažne prizvuke dinamičnog *integralnog* čovjekovog puta prema odnošajnom božanski preobražavajućem susretu. Ovdje bih želio naglasiti svojstvo *cjelovitosti* kako bih jasnije rekao da se ne radi samo o intelektualnom zadovoljstvu, koliko god ono bilo legitimno i duboko. Stvar se čini mnogo dubljom i odnosi se na ontološko (odnošajno) ponovno utemeljenje ljudskoga bića.

3.1. *Monoteističko-odnošajna prisutnost: Bog kao sadržaj mističnog iskustva kod Ivana od Križa*

Već poznata činjenica u praksi kršćanskog života, kako u iskustvima koja imaju snažan mističan karakter, tako i u jednostavnim vjerskim iskustvima, je “svođenje” “višeodnošajnog” (trojstvenog) iskustva na iskustvo “monoteističkog odnosa”.¹⁴ Religiozni odnos, koliko god bio razlikovan na razini novozavjetne objave i elaborirane teologije kao i na razini izrazito personificiranog duhovnog života, u svojoj prvoj percepciji i očitovanju on je ipak

¹³ Nakon sv. Ivana od Križa, “Karmelska škola”, pedagoški (metodološki), a rekao bih vjerojatno i sadržajno predvođena – barem na najučenijoj razini iako ne previše poznatoj u Karmelu – časnim slugom Božjim Ivanom od Isusa i Marije (traktat *Theologia Mystica*) sustavno je razvila ovaj pristup. Usp. “Epistola nuncupatoria”, u kojoj piše: “Verum, cum de re hac mihi saepe cogitanti non disperandum videretur, iampridie clementissimi Dei et sanctorum Patrum auxilio – non meo quidem ingenio – fretus laboravi ut Theologia hanc in methodum quandam redigerem et caliginosae rei lucis nonnihil afferrem” (*Theologia Mystica*, 2., str. 309).

¹⁴ Pitanje koje je pokrenuo K. Rahner u: *Mysterium salutis*, vol. 9., II, Madrid, 1997., str. 271.

“monoteističan”. U tom smislu s pravom se može reći da on predstavlja *transcendentni*, ali istodobno i “urođeni” odnos za racionalno ljudsko biće. Sveti Ivan od Križa, kao poznavatelj otajstva i pedagog cjelovitog čovjeka, svjestan prisutnosti i snage božanskih ponora [ili: “dubina”] u ljudskoj naravi, odabrao je u prvom koraku razmotriti čovjeka u njegovoj stvorenjsko-religioznoj stvarnosti,¹⁵ odnosno u onome što *prethodi* kasnijem putu trojstvene objave (ili predstavlja oslonac). Zbog takve njegove mudrosne i pedagoške postavke nalazimo jedan od razloga u korist rasprostranjenoga međuvjerskog prihvaćanja njegova nauka, kao i karmelićanske duhovnosti. Ona se prikazuje kao istinska *moćnost* bića potpuno otvorenoga zovu novozavjetne objave, shvaćene kao *potpuno* i konačno *ostvarenje* samog bića (međuosobno trojstveno zajedništvo s Bogom). Tako imamo slučaj istovjetnog rasta: s jedne strane samootkrivanje lica Božjeg čovjeku (objava), a s druge strane otvaranje ljudskog bića snažnom zovu te objave. Takav objavski hod uzajamnog sinhroniziranja (radi se o otajstvu koje ostvaruje božansku pedagogiju), uzrokuje prihvatljivost novozavjetne objave kao objektivno-transcendentnog sadržaja te istodobno kao “constitutivum in germine” koji duboko pripada (barem ukoliko je obećanje) istoj ontološkoj naravi čovjeka. Taj put objave probudio je, potaknuo i omogućio religiozno-odnošajni (iskustveni) razvoj koji odražava autohtonu ljudsku narav kao “stvorenjsku”, tj. stvorenu na sliku Boga-zajedništva (Bog-zajednica osoba).

Sljedom toga logično je razmotriti i protumačiti poznate “negacije” svetog Ivana od Križa¹⁶ upravo u smislu “otkrića” božanskog (transcendentnog) koje je u nama: negacije su učinkovit poziv čovjeku da postane sebi samom prisutan u prvotnoj čistoći bića (ljudska vrijednost kršćanske askeze). Danas nam se čini nužnim otkriti i braniti upravo tu pozitivnu i temeljnu istinu bića-čovjeka. Prvenstveno je treba otkriti kako bi na svjetlo izašao uvijek potvrđivan nauk Crkve o aktivnoj prisutnosti Boga u

¹⁵ Ovaj izbor, sa stajališta odnosa stvorenje-Bog, ostavio je jake tragove, koji su odredili ne samo karmelsku duhovnost. Ne treba se ljutiti kad u karmelskih svetaca, posebno u djelima sv. Ivana od Križa, susretnemo ime Božje citirano 4356 puta. U usporedbi s ostalim navodima: Trojstvo 15 puta, Otac 131 put, Sin 106 puta, Sin Božji 89 puta, Duh Sveti 205 puta. Usp. J. V. Rodriguez, *La vita di comunione trinitaria secondo san Giovanni della Croce*, u: AA. VV., *In comunione con la Trinità*, Libreria Edit. Vat., Città del Vaticano, 2000., str. 130.

¹⁶ Usp. 1 *Usp. 13*.

čovjeku – inhabitatio,¹⁷ afirmirajući na taj način transcendentno dostojanstvo ljudske osobe. Treba je braniti ne samo od kulturne površnosti već i od lakog “supernaturalizma” koji može dati dojam da prema čovjeku ne postoji milosni kontinuitet Božji, koji nikad nije prekinut.¹⁸

Dakle, “monoteistički” vid nauka i mudrosne teološke pedagogije kod Ivana od Križa, shvaćene ponajprije kao “bitni” odnos “s božanskim”, ne smije pobuđivati sumnju s obzirom na “trojstveni” stav u njegovoj teologiji. On je “monoteističko-odnošajni”, u smislu da “božansko”, ukoliko “alteritas transcendens et transformans” ostaje utemeljujuća i temeljna čežnja ljudskoga bića na putu prema jedinstvu, premda je proces i “način” njegovoga ostvarenja u osnovi trojstven. U nauku svetog Ivana od Križa to postaje očito i iz iskustvene uporabe izraza “Bog” koji općenito označava Oca.

3.2. *Bog Otac: božanska bit i konačni cilj mističnog iskustva kao puta sjedinjenja*

Veliki pedagog otajstva zajedništva Ivan od Križa otkriva važnost *blizine* duše Ocu, odnosno vlastite naravi kršćanina kao sina Božjeg. To je polazište odnosa duša-Otac u kontekstu sanjuanističke trojstvene teologije:¹⁹ dostojanstvo je “sinova” naći se za istim stolom s Ocem. Njihova hrana “je nestvoreni duh njihova Oca”.

Na putu pročišćenja, teme *Uspona*, od iznimne je važnosti pobuditi *povjerenje* duše u Oca. Zbog toga u 3 *Uspona* 44,4 Ivan od Križa govori o načinu spoznavanja i bivanja s Ocem, a taj je način Isus, koji uvodi u molitvu i nudi svoje učenje imajući u vidu ponajprije važnost povjerenja,²⁰ koje je zapravo iskustvena vjera.

Sljedeći je korak ove pedagogije sjedinjenja zapaziti odnos koji *Isus imaše s Ocem*:²¹ od toga odnosa on je jednostavno živio i zato ga je zvao svojom “hranom”.²² Za Svetog Ivana od Križa *molitvena*

¹⁷ U svezi s inhabitacijom (božanskog nastanjenja u osobi) u karmelićanskoj tradiciji pogledati L. Boriello, *Per una teologia trinitaria in versione carmelitana*, u: AA.VV., *In comunione con la Trinità*, Libreria Ed. Vat., Città del Vaticano, 2000., str. 12-14.

¹⁸ Usp. *Duhovni spjev* 7, 2-4; vidi i kitice: 4-5.

¹⁹ Usp. 1 *Usp. 6,2; 6,3.*

²⁰ Za točni navod vidi Mt 6,7-8.

²¹ Usp. 1 *Usp. 13,4.*

²² Usp. *Iv* 14,6,

sastavnica, budući da je temeljna u odnosu Isusa s Ocem, jedna je od onih pomoću kojih se ostvaruje odnos između duše i Oca.²³

U toj fazi sjedinjujućeg puta ili blizine Ocu Ivan od Križa drži važnim steći još jednu zrelost, zrelost *slike* Boga i načina na koji se Boga susreće. Budući da se još uvijek radi o putu pročišćavanja, on smatra odlučujućim prenijeti odnos duše s Ocem na odnos koji podučava Isus “u duhu i istini”.²⁴ Naš autor odmah navodi ključnu važnost za dušu da taj odnos s Ocem bude ostvaren samo u Kristu.²⁵ To traži proces asimilacije (sličnosti) s Njim, koji se odvija putem poništenja – omiljene teme *Uspona*.²⁶

Duhovni spjev ponajviše će otkriti duši cilj njezinoga sjedinjujućeg puta, mjesto skrivenosti Sina “u krilu Očeva”²⁷ – koje je *božanska bit*.²⁸ Kako je Sin Božji jedina slava Očeva,²⁹ Otac samo u njemu pronalazi svoju radost; Ivan od Križa neće propustiti priliku da upravo ovdje naglasi važnost dosezanja sjedinjujuće ljubavi³⁰ između Oca i Sina, tj. Božju bit. U toj fazi puta trojstvenog jedinstva, s posebnim naglaskom na Oca, terminologija koja opisuje ostvarenje odnosa puna je ljubavne nježnosti: Otac vidi dušu kroz Sina (Zaručnika) i Duha (ljubavi). Nije slučajno što u *Duhovnom spjevu*³¹ Ivan od Križa kao usporedbu za ono što se ostvaruje između duše i Boga – “ljubavno sjedinjenje”³² rabi paradigmu *unutar-trojstvenoga* jedinstva.

3.3. *Isus Krist: sadržaj i ujedinitelj mističnog iskustva*³³

U teologiji i trojstvenom mističnom iskustvu³⁴ svetog Ivana od Križa Kristova povijesno-dogmatska stvarnost (Krist-čovjek-Bog) dobiva mjesto jednog neiscrpnog teološkog (gotovo ekskluzivnog)

²³ Usp. 3 *Usp. 39,2; 44,4*. Radi se o potpuno molitvenom kontekstu.

²⁴ *Iv 4, 21-24*.

²⁵ Usp. *Iv 14,6; 2 Usp. 7,8*.

²⁶ Usp. 2 *Usp. 7,11; 26,10*.

²⁷ Usp. *Iv 1,18*.

²⁸ Usp. *Duhovni spjev* (B) 1,5.

²⁹ *Isto*.

³⁰ Usp. *Ibid.* 13,11.

³¹ *Ibid.* 39,5 i 40,7.

³² “Union de amor”. Usp. također *Živi Plamen Ljubavi* (B), Prolog 2.

³³ Očito pogotovo u tzv. asketskim djelima svetog Ivana od Križa (*Usp. i Tamna noć*): u kojima se potvrđuje potreba prilagodbe Isusu Kristu putem posvemašnjeg ogoljenja.

³⁴ Ovo je simptomatično za čitavu karmelićansku literaturu i teologiju počevši od svetog Ivana od Križa, Terezije od Isusa, Ivana od Isusa i Marije, Terezije od Djeteta Isusa i Svetog Lica, Elizabete od Trojstva, Edith Stein – da navedemo samo glavne predstavnike.

sadržaja s gotovo vođenom namjerom da se prijeđe na jedan teološki dinamički *odnos*. Teološki sadržaj ne znači samo istinu o Kristu objavljenju u Pismu i definiranu na ekumenskim koncilima (pogotovo kristološkim) već i čitav nauk koji teologija, kao *riječ o Bogu*, izražava pojmovima prosvjetljenima naukom vjere. U tom smislu treba tumačiti poznati stav svetog Ivana od Križa o Kristu kao Riječi izrečenoj od Oca u kojoj je Bog otkrio sve i više nema što otkriti.³⁵

Nastojeći razumjeti Kristovu ulogu u trojstvenom nauku kod Ivana od Križa, jezgra u kojoj se sve skriva upravo je njegova ljudsko-božanska realnost imenom *Isus-Krist* (čovjek-sin Božji). On, čovjek, kao *Sin*, preuzima ulogu *ljudskog* puta (nužnost da bude čovjek = *utjelovljenje*; put *patnje* = pružiti *svjedočanstvo* o snazi grijeha i vjernosti koja ljubi; *prijateljstvo* s grješnicima i osobama koje su nepotrebne dominantnoj kulturi = Kristov spasiteljski univerzalizam i pouzdanje u otkupiteljsku snagu ljubavi itd.).

Nije u pitanju samo često spominjano savršeno mistično sjedinjenje već i *ljudska istina* Sina Božjeg. Odgajani na toj temeljnoj antropološkoj (ljudskoj) istini, prvo će evanđelisti, a poslije sveti Ivan od Križa, uspjati u Kristu prepoznati ne samo *cjeloviti* put čovjeka već i *istinu* u koju treba vjerovati i *život* koji treba živjeti i za kojim, kao za konačnom potpunosti bića, treba čeznuti. Budući da zna kako se Krist ne može zamijeniti u važnosti svoje sveobuhvatnosti (put-istina-život), duša koja čezne za autentičnim prelaskom započinje potragu za božanskim blagom među nama: "*Gdje se sakri, mili, dok mene plač i zlo na ništa svode? Ko jelen u čas tili ti rani me i ode, i krik moj tebi srca ne probode.*"³⁶ Ta žudnja duše za Kristom toliko je *ljudska* da se s pravom može nazvati zaista sanjuanističkom: tj. s obzirom da je to njezina osnovna potreba, pripada jednostavnoj biti čovjeka koji će ga pronaći samo u "*Očevu krilu*", odnosno u "*božanskoj biti*".³⁷ Da bi ga pronašao, nisu dovoljne njegove (ljudske) intelektualne mogućnosti, ili "*njegova (Božja) priopćivanja i čini božanske prisutnosti, uzvišena i veličanstvena Božja priopćenja koje duša ima u ovome životu, sve to nije Bog, niti ima s Njim kakve veze...*"³⁸ Stoga se treba spustiti do dubina same Božje biti da bi ga susreli, naravno, na razini ogoljele ljudske biti. Za svetog Ivana od Križa Krist je sama božanska bit (sam Bog). No, zbog svojeg ljudskog posredovanja, on je i *prisutnost*

³⁵ Usp. 2 *Usp. 22,5*.

³⁶ Usp. *Duhovni spjev*, kitica 1.

³⁷ Usp. *Ibid.* 1,3.

³⁸ Usp. *Isto*.

te božanske biti, prisutnost koja postaje stvarna mogućnost svih duša koje slijede put opisan bogoslovnom (objavljenom) trijadom: vjera – ufanje – ljubav. Zahvaljujući odnosu duše s Kristom-prisutnošću Božje biti, duša pomoću ljubavi uspijeva postati dionicom te prisutnosti te njezinim djelovanjem biti preobražena u istu prisutnost.

Skloni smo misliti da ta *ljudska* dimenzija božanskoga (prisutnost božanske biti u Kristovu čovještvu) određuje i samu narav preobražavajućeg odnosa duše: ljubav. Božansko u Kristu ponajprije se očituje kroz ljubav, pokazujući time da upravo ljubav potpuno i isključivo pripada Bogu. U tom je smislu, evanđelist Ivan prije negoli Sveti Ivan od Križa zapazio veliku novost objave koja će određivati svaki put vjere koji teži biti kršćanski: Bog je ljubav (1 Iv 4,8). Ta će istina imati goleme posljedice ne samo za nauk svetog Ivana od Križa i svete Terezije od Isusa već i za čitavo kršćanstvo: ta Božja istina (ljubav) učinila se prisutnom u Kristu koji zbog svojega čovjštva postaje onaj koji omogućuje susret duše i Boga. Zbog toga kod svetog Ivana od Križa ljubav (kontemplacija) ima snagu koja preobražava i sjedinjuje.

Drugi sanjuanistički element u vezi s Kristom u iskustvu i sanjuanističkom trojstvenom nauku je tzv. *progresivna spoznaja* Kristova otajstva i *funkcionalno korištenje* njegove egzemplarnosti na duhovnom putu. Ako s takvim gledištem pratimo djela ovog sveca, počevši od *Uspona do Živoga plamena ljubavi*, primijetit ćemo svakako prisutni napredak, premda ne znamo je li namjeran: u njegovim pretežito „asketskim” djelima (Usp. Tamna noć), Krist se spominje oko 70 puta³⁹ i gotovo uvijek uz naglašavanje potrebe da se o njemu promišlja, da ga se poznaje i slijedi u njegovoj dimenziji *poništenja i patnje*: „desnudez”, „vacio”, „cruz”, „renunciar”, „crucificado”⁴⁰ itd. *Duhovnim spjevom* započinje gotovo novi pristup Kristu, pristup *ljubavi* s naglaskom na *zaručničku* blizinu između njega i duše. Nije teško pronaći ove tekstove, jednoga za drugim, ponajviše u njegovim djelima pretežito mističnog karaktera: „esposo”, „esposa”, „trasformado”, „pechos”, „perfección”.⁴¹

Zaključujući, primjećujemo da je mudra sanjuanistička pedagogija ona koja odgaja za otajstvo: bilo za otajstvo čovjeka, kao onoga koji je pozvan da milošću nadiđe sam sebe, uz potporu

³⁹ Usp. „Krist”, u: *Concordancias de los escritos de san Juan de la Cruz*, Edición preparada por J. L. Astigarraga, A. Borell, Martin de Lucas F. J., Rim, 1990.

⁴⁰ Usp. *Ibidem*, 1S, 2S, 3S, 1N, 2N.

⁴¹ Usp. *Ibidem*, CB, arg. 2; 3,5; 12,2; 12,3, itd.

i primjer trpećega Krista, bilo za otajstvo Krista, kao onoga koji je utjelovljenje i osobno očitovanje Božjega božanstva: ljubavi.

3.4. *Duh Sveti: sadržaj i preobražujuća energija mističnog iskustva*

Smisao u kojem sveti Ivan od Križa rabi riječ Duh Sveti u kontekstu iskustva i trojstvene teologije ima ponajprije *iskustveni* prizvuk. U svezi s time, neki autori su primijetili da je pneumatologija svetog Ivana od Križa pneumatologija *sui generis* te da bi se mogla nazvati "pneumatopatija".⁴² U osnovi te konstatacije stoji njezin "teološki put", koji prepoznamo kao iskustveni put teološke spoznaje: Duh Sveti je onaj kojeg naš svetac susreće, prepoznaje i priziva kao Kristov duh koji ga *vodi* na putu k preobrazbi u ljubav. Ta teološka spoznaja nastaje, motivirana je i vođena vjerom koja se shvaća ne samo kao neki *misaoni teološki* sadržaj nego ponajprije kao božanska *sila* koja osobu vuče prema transcendentalnim prostorima i čovjeku otkriva obzor njegovih mogućnosti. Taj životni odnos između vjere – koja predstavlja nov način spoznaje, koji nudi i podupire put – i iskustva koje sadrži i potvrđuje Božju istinu, svoju potporu nalazi u Duhu, koji je prepoznat kao siguran vodič na trnovitu putu povijesti ljudskog spasenja.⁴³

Kao što smo primijetili u prethodnoj točki kada smo govorili o Isusu Kristu, i u odnosu na Duha Svetoga sveti Ivan od Križa vrlo ruzorno slijedi razvoj kršćanskoga-duhovnog života, primjenjujući na svaku fazu odgovarajuću pomoć Duha Svetoga. Pozorni čitatelj ne smije propustiti prilično važnu činjenicu u sanjuanističkoj postavci kad je u pitanju vrsta božanske pomoći duši koja korača prema trojstvenom jedinstvu. Tako u djelima pretežito asketskoga karaktera⁴⁴ imamo potrebu za pomoći Duha kao "jamca istine",⁴⁵ no u stanju u kojem duši treba pojasniti smisao i poziv na kršćansku savršenost, pomoć će Duha biti u ostvarivanju evanđeoskog obraćenja, zvanog "ponovno rođenje u Duhu".⁴⁶ To ponovno rođenje

⁴² Usp. G. Castro, *Espíritu Santo*, u: Diccionario de s. Juan de la Cruz, uredio: E. Pacho, Monte Carmelo ed., Burgos, 2000., str. 558-582.

⁴³ Usp. *Duhovni spjev* (B)15,27 (njegova prisutnost u stvaranju); *Uspion* (Prolog 2: Pismo je njegova riječ); 3 *Uspion* 2,10: Djevica Marija je djelovala uvijek po njegovim poticajima.

⁴⁴ Knjige: *Uspion* i *Tamna noć*.

⁴⁵ *Uspion*, Prolog 2.

⁴⁶ 2 *Uspion* 5,5.

u Duhu nije ništa drugo doli dosezanje “sličnosti s Bogom” koja se sastoji od “čistoće duše”.⁴⁷

U ovoj fazi Duh će imati ulogu “učitelja duše”.⁴⁸ On “pomaže duši da stvori i oblikuje susljedne riječi, pojmove i promišljanja”.⁴⁹ On će duši posvijestiti da je dostojan “hram Duha Svetoga”.⁵⁰

U odlučujućoj fazi intenzivnog čišćenja koja se odvija u drugome dijelu *Tamne noći*, Duh mora pokrenuti temelje ljubavi kako duša ne bi izgubila motivaciju. Ta njegova radnja bit će prepoznata kao *On sam* te kao plod ima čudesnu preobrazbu koju Ivan od Križa sjajno opisuje u drugoj knjizi *Tamne noći*.⁵¹

Kako sjedinjujući put napreduje, tako se profilira i vrsta pomoći Duha. *Tamna noć duše* nesumnjivo je veliki prijelaz, ponajprije prijelaz *vjere*. Njezina je uloga dobro ukorijeniti dušu u stvarnosti, odnosno u *istini objave* i uspostaviti egzistencijalne odnose s božanskim otajstvom preko sakramentalnog života i Riječi Božje. Slijedom toga, taj će *noćni* prijelaz pokazati drugačiji odnos duše s osobama Trojstva. U slučaju Duha, pod vjeru potpada snažni *element ljubavi*. Tako će *Duhovni spjev* i *Živi plamen ljubavi* biti puni referenci na odnos između Duha i ljubavi: “Tu ljubav izazvanu letom vrlo zgodno naziva daškom, jer se Duh Sveti, koji je ljubav, uspoređuje u Svetom pismu s daškom, jer je on nadisanje Oca i Sina.”⁵² U ovoj fazi puta njegova će uloga biti “povećati ljubav u duši prema Zaručniku i poticati razvoj kreposti”,⁵³ štoviše, “*ljubavni plamen* je Duh njegovog Zaručnika, odnosno Duh Sveti, kojeg duša već osjeća u sebi ne samo kao plamen koji je sagorijeva i preobražava u nježnu ljubav, već i kao vatru koja u njoj plamti i baca plamenove koji zaprskuju dušu slavom i čeliče je božanskim životom”, pa se kaže da je novo stanje trojstvenog odnosa *dovršena*

⁴⁷ *Isto*.

⁴⁸ Usp. 2 *Usp. 29,1*.

⁴⁹ Usp. *Isto*.

⁵⁰ Usp. 3 *Usp. 23,4*.

⁵¹ Usp. 4,2: “...s mog ljudskog načina djelovanja prešla sam [duša] na Božje djelovanje, odnosno: moj je razum izašao iz sebe, od ljudskog i naravnog postao je božanski, jer se čišćenjem sjedinio s Bogom i ne namjerava se više služiti svojom snagom i prirodnim svjetlom, već božanskom mudrošću s kojom se sjedinio. I moja volja izašla je iz sebe postajući božanska, budući da, sjedinjena s božanskom ljubavlju, ne ljubi više na niski način sa svojim naravnim silama, već sa silama i *čistoćom Duha Svetoga*: na taj način volje u odnosu na Boga ne djeluje ljudski; slično je i s pamćenjem ... Konačno, sve sile i osjećaji duše, kroz ovu noć i čišćenje starog čovjeka, sve se obnavljaju u božanskoj snazi i uživanju.”

⁵² Usp. *Duhovni spjev*, (B), 13,11.

⁵³ Usp. *Duhovni spjev*, (B), 17,7.

preobrazba, odnosno da se već izvršio prijelaz u tako božanski odnos da bi se mogao nazvati *unutartrojstvenim*.

4. PRIVREMENI ZAKLJUČCI NAŠEG ISTRAŽIVANJA

4.1. *Zov na transcendenciju*

Iako privremeno, zaključujemo naše istraživanje o noetičkoj naravi i teološkom sadržaju mističnog iskustva u trinitarnom nauku svetog Ivana od Križa. S obzirom na sadržaj i metodu naš je pristup ostao poprilično ograničen i djelomičan (mnoge teme pretpostavljene su kao poznate i riješene). Samo smo neizravno dotaknuli noetičku narav i teološki sadržaj mističnog iskustva, i to putem djelomične analize teološkog sadržaja, njegove noetičke vrijednosti, kao i načina kako se ono pojavljuje kod svetog Ivana od Križa.

Jedna konstatacija: u ljudskom biću nalazimo *dinamičan* i *kreativan* (božanski) *odnos* koji čovjeka održava u njegovoj stvorenjskoj biti i u *zovu* da nadiđe sama sebe po snazi objave koja se ne svodi na jednu intelektualnu informaciju, već predstavlja *cjelovitost* ljudske promjene. Zbog toga je odnos između Oca i duše duboko *ljudski* (blizina i povjerenje). U osnovi je *sinovski*, jer se odvija između Božjeg Sina koji prebiva u Božjoj biti, a *božanskog* je karaktera jer je ljubav (Duh) sjedinjujući element i snaga zajedništva.

Ljudski proces (ili progresivna pedagogija) sjedinjujućeg puta ne smije se podcijeniti: on određuje *kvalitetu* i *sadržaj* dinamičnog trojstvenog odnosa kod svetog Ivana od Križa. Njegova trojstvena teologija čini se kao sve dublje teologalno napredovanje prema otkrivanju Božjeg lica. Elementi dogmatskog karaktera obrađuju se na razini mističnog iskustva jer se radi o jednoj mudrosti-istini, odnosno potpuno obasjanoj božanskim svjetlom koje nam je darovano, a zove se *teologalna vjera*.

4.2. *Narav mističnog iskustva i njegova teološka vjerodostojnost*

Očito je da se mistična spoznaja ne uči pojmovima kao teološkim formulacijama o otajstvu, već preko osobnog i bitnog *susreta-čina* između Boga i čovjeka. Dakle pasivnost, kao razlikovno

obilježje tog iskustva, ne znači da subjekt “ništa ne radi”, već znači “ciljati” na izjev Prisutnosti dopuštajući da ona obuzme osobu i preobrazi je. Ta novost bića (preobrazba) tako je očita spoznaji subjekta da predstavlja *življeni izvor spoznaje*, ne u smislu trajanja fenomenološkog čina, već u smislu da ostvaruje živi odnošajni stav. Ta racionalna (iskustvena, egzistencijalna) spoznaja, koja se teološkom metodom može vrjednovati, misticima omogućuje sa sigurnošću tvrditi da je njihova spoznaja otajstva uistinu *objektivno valjana*.⁵⁴

4.3. Otajstvo: temelj svakog kršćanskog iskustva

Što se tiče problema “posebnosti” (individualnosti) kod mističnog iskustva u odnosu na ostala *kršćanska iskustva*, mislimo da se može prihvatiti sljedeća konstatacija: ne postoji autentično kršćansko iskustvo ako nije *iskustvo otajstva* vjere koje Bog otkriva i Crkva naučava – *locus theologicus*. Dakle, otajstvo ne stvara razliku između iskustava. Razlika je u intenzitetu iskustva, odnosno u *stupnju* cjelovite spoznaje koja od njega dolazi. Zbog toga mislimo da su *sva* mistična iskustva cjelovitog pologa vjere, što znači da su u osnovi teološki objašnjiva. Ono što još treba pojasniti jest stupanj mistične *pasivnosti* (besplatnosti) kao temeljne pretpostavke za *novu* razumijevanje zahvaljujući novom načinu spoznavanja, koje je vlastito ljubavi i koje je shvaćeno kao oblik odnosa čovjeka s Bogom.

4.4. Spoznaja vjere teološki je valjana

Utvrđujemo da intelektualna spoznaja nije dovoljna za noetičko-teološki pristup. Čini se da se upravo ovdje nalazi izlaz iz problema mističnog iskustva u odnosu na teološko “mjesto”, shvaćeno u smislu *auditus fidei* koje je ranije objašnjeno. Element o kojem se mora ponovno promisliti u kontekstu našeg istraživanja (odnos između mističnog iskustva i teološkog “mjesto”) jest znati koja *vrsta* spoznaje pripada “dogmatskom” načinu razumijevanja. Mislimo da su na tom području mnoga pitanja suvišna: Ne bi bilo moguće polučiti objektivni ishod spoznaje ako bismo se zaustavili

⁵⁴ Sv. Terezija od Isusa (Avilska) u raznim svojim djelima i u raznim prilikama govori o toj temi. Navodimo samo neka (od onih 185 donesenih u: “Concordancias” pod pojmom “Experiencia”, str. 1118-1120): *Moj život* 11,13; 11,15; 11,16; 12,6; 22,3; 25,13; *Osnuci prol.*,1; *Put k savršenosti*, verzija V 26,4; 28,1; 31,1= verzija E 53, 6; *Zamak duše* 6,9,4 itd.

na doista nedostatnim pristupima. Za kršćansko poimanje otajstva nije dostatno samo njegovo intelektualno razumijevanje, već *prvenstveno* da li to shvaćanje čini život subjekta evanđeoski uspješnim. Ovdje je od iznimne važnosti vlastita spoznaja koja nastaje mističnim iskustvom shvaćena kao *cjelovito* iskustvo Boga-otajstva.

4.5. Mistična spoznaja je spoznaja vjere

Ako barem djelomično želimo razumjeti u čemu se sastoji mistična "spoznaja", naravno i dalje u kontekstu odnosa mističnog iskustva i teološkog "mjesta", nužno trebamo vidjeti u čemu se sastoji tzv. "božanska mudrost", iznimno važan pojam za klasičnu teologiju mistike, kao i za našu tezu. Spoznavanje mističnog iskustva poistovjećuje se s *nenaučenim znanjem* (nedostatnost prirodnog svjetla), a zatim i s *trpnim znanjem* (pasivnost pred božanskim svjetlom). To se "znanje" prepoznaje kao znanje po vjeri, ali ne zato što je vjera nešto "izvanjsko" subjektu, već zato što ona stalno djeluje u samoj naravi vjerujućeg subjekta te tim djelovanjem na neki način postaje "prirođena" njegovoj antropološkoj strukturi. Dakle, vjera se ne smije shvatiti kao nešto što "osvjetljuje" izvana (suprotstavljajući se tami), već kao svjetlo koje može stvoriti i spoznajnu jasnoću u dubini subjekta ("prosvjetljuje") budući da ona nije inertna "nakupina sadržaja", već živa, ljubavna (*Deus caritas*) i djelatna prisutnost Trojstvenoga Boga. Granica spoznaje određena je ograničenošću spoznajne (djelomične) strukture čovjeka. Zbog toga naša želja da prijedemo preko te granice znači ući u tamu otajstva koju će moći obasjati samo svjetlo što će je nadmašiti, omogućujući intelektu da vidi više i bitno drugačije. To je *vjera* koja preobražava. To "osposobljavanje" plod je božanske blizine označene ljubavlju, jer samo je ljubav dovoljna motivacija za približavanje Boga čovjeku (to govori cijela objava!): ovdje otkrivamo na djelu krjepost teologalne *ljubavi*, koja zajedno s vjerom (svjetlošću) čini stvarno prisutnim ono što predstavlja predmet teologalne nade: vječni život, tj. onakav život kakav Bog u svojem interpersonalnom zajedništvu vječno živi. Radi se o stvarima koje su tako uzvišene da ih samo Bog može učiniti mogućima putem svoga stvarnog odnosa sa subjektima otvorenima za dijalog vjere (odnos koji osposobljava) s njim. To je božanska mudrost i *objektivna spoznaja* mističnog iskustva koju smo nazvali "*mudrost-istina*". Ona dakle zaista postaje "mjesto" jedne znanosti (teologije) koja u svojim korijenima skriva ne samo

“govor o Bogu” već i “govor Božji”. Ako je to istina, ne vidimo da bi postojali veliki problemi za prihvaćanje teze da autentično mistično iskustvo može za teologiju predstavljati jedan zaista objektivni izvor njezina znanja, tj. jedno “teološko mjesto”.

4.6. *Cjelovita spoznaja vjere je mistično iskustvo: ona je teološko mjesto*

Ne mislim da sam riješio problem postavljen na početku istraživanja. Mnoga su područja ostala neriješena, a neka su samo dotaknuta, kao npr. “noetička” vrijednost mistične spoznaje, “objektivna” vrijednost teološke spoznaje, “izvorska” vrijednost kršćanskog, a osobito mističnog iskustva, dodirni odnos između mistične spoznaje i teološke kriteriologije itd. Usprkos nedostatku ili nedovoljnoj jasnoći tih odgovora, nadam se da je naše istraživanje pridonijelo jačanju teološkog vala koji zahtijeva sustavnije, sveobuhvatnije i objektivnije *promišljanje* općega teološkog gibanja prema sadržajnoj i metodološkoj cjelovitosti i potpunosti, sa svrhom da se u Riječi i vjeri Crkve bogatije otkrije sjeme božanskoga i da se teologiji ponudi “jedno mjesto” zaista u skladu bilo s objavom, bilo sa cjelovitom prirodom ljudskog, a osobito teološkog znanja. U tom smislu mišljenja smo da privremeni, a time i dalje otvoreni, zaključak može biti sljedeći: mistično iskustvo, kao cjeloviti način spoznaje-znanja, svojstven vjeri, ima pravo naći svoje mjesto među “teološkim mjestima” kršćanske teologije.

MYSTICAL EXPERIENCE WITH ST JOHN OF THE CROSS Indicators of mystical experience as a theological place

Summary

We are dealing with the reality of mystical experience since it includes the objective and theologically valid content, which is therefore an important trait for our research. For that purpose we will study both theology and the experience of St John of the Cross. We hold that he is an unquestionable authority in the field of mystical theology.

From the standpoint of “content”, in the mystical experience that St John of the Cross put forward and explained we find a list of “objects-contents” that are fundamental for all what we can

rightly call “theology”; first of all “God” “one” and “trine” since he creates, communicates, transforms, unites. Then we find “man” in his anthropological reality: capable of the basic dialogue (creation aspect) and a subject of God’s interest in a complete dialogue (creation-again/redeeming aspect). Then there is the “world” understood in its reality of a “trace” (ontological, important for the “basic” dialogue) of the passage of God and at the same time as a place of our temporariness (the need for the divine-theological cleansing which gives form to the human being for the eternal existence). We also find the “Church” as a place and mystery of the community of persons who have set out to “Christ’s school”.

St John of the Cross developed the Trinitarian theology as the “economy of salvation”, i.e. taken not of itself or in itself, but viewed as a redeeming relationship, i.e. a relationship that transforms the person who believes. As the Trinitarian problem is one of those that are most theological and speculative, we will try to present the way of thinking of St John of the Cross in relation to the main “content” of mystical experience. We are sure that such a selection will give a positive scientific material sufficient to support the thesis about the noethical value of mystical experience: wisdom-truth.

We conclude, on the basis of this research, that mystical experience has right to “theological place”. We prove it so that we evaluate mystical cognition as an integral anthropological-gracious cognition which has its noethical weight, important for scientific theology.

Key words: *God, experience, mystical experience, Trinitarian, theology, noethics, John of the Cross.*